

Дата: _____

Тема:

Загальна характеристика хребетних тварин. Риби: будова, спосіб життя

Мета:

- ознайомити із загальною характеристикою підтипу Хребетні; розкрити особливості зовнішньої будови та життєдіяльність представників надкласу Риби у зв'язку з умовами життя;
- розвивати логічне мислення, пам'ять, спостережливість, увагу, емоції, уяву, вміння працювати з опорними схемами; вчити порівнювати й робити висновки;
- виховувати бережливе ставлення до тваринного світу, до організмів, що оточують нас у повсякденному житті.

Обладнання та матеріали:

проектор, екран, ноутбук, опорні схеми до уроку

Тип уроку: вивчення нового матеріалу

Базові поняття та терміни:

тип Хордові, хорда, нервова трубка, зяброві щілини, обтічна форма тіла, зяброві кришки, бічна лінія, клоака, нерест

Хід уроку

I. Організаційний етап

«Створення позитивної психологічної атмосфери»

Слайд 1:

Слово вчителя:

Доброго дня, діти! Я щиро рада вітати вас на уроці. Мене звали Юлія Олександрівна. І сьогодні в мене випала нагода познайомитися з вами. Я і ви разом як та рослина, яка має гарні квіти й листя. А чи можуть ці органи існувати окремо? Ні! Так і вчитель без учня не існує, і навпаки. Тому ми зараз об'єднаємо свої зусилля для вивчення нового матеріалу. Я розраховую на вашу активну роботу і сподіваюся, що дух партнерства допоможе нам у цьому.

II. Актуалізація опорних знань

Слово вчителя:

Який великий і різноманітний світ живих організмів. Давайте пригадаємо:

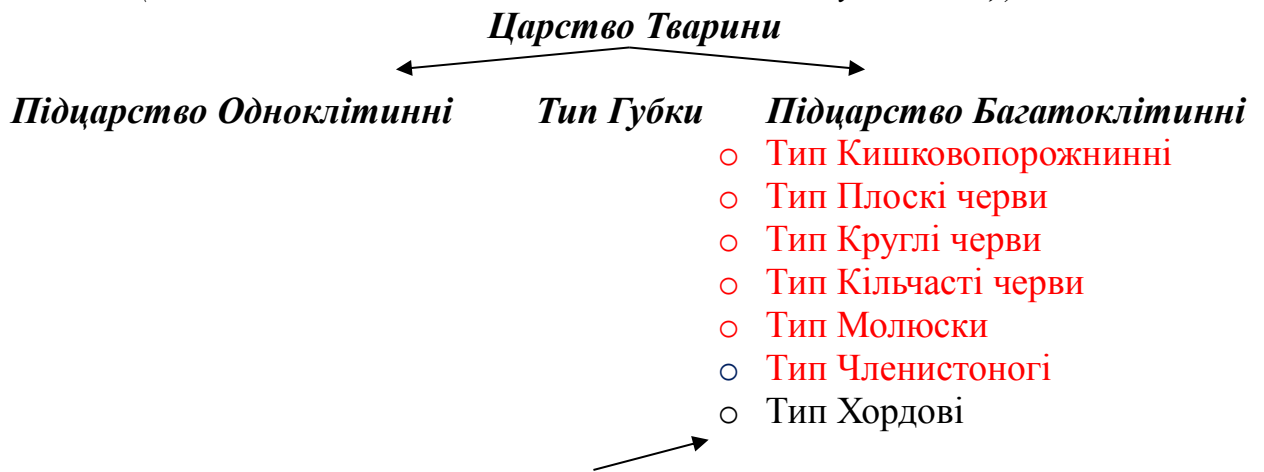
- Яка наука вивчає різноманітність живих організмів і класифікує їх (*класифікувати – визначити місце організмів в системі органічного світу*)? – **систематика**;
- Хто є батьком систематики? (*К. Лінней*);
- Скільки царств виділяють в системі органічного світу? (5).
Згадаємо їх ...
- Яка найвища одиниця систематики? (*імперія*);
- Які імперії виділяють в живій природі? (*Клітинні та*

Неклітинні);

- До Неклітинних форм життя відносять ... (віруси – одне царство);
  - Імперія Клітинні об'єднує в себе два надцарства: ... (Прокаріоти та Еукаріоти);
  - До Надцарства Прокаріоти належить одне єдине царство - ... (Дроб'янки: відділи Бактерії та Ціанобактерії);
  - Залишилось ще три царства... Які? (надцарство Еукаріоти об'єднує три царства: Рослини, Тварини, Гриби)
- Повторити об'єднання організмів в 5 царств на прикладі руки.*

Слайд 2:

- Яке царство ми вивчаємо в цьому році? (Тварини);
- Які типи тварин ми вже з вами вивчили?
(діти відповідають, вчитель виводить схему на дошці)

- Підцарство Одноклітинні (амеба звичайна, евглена зелена, інфузорія-туфелька)
- Чим особливий тип Губки? (несправжні багатоклітинні організми – не має справжньої диференціації клітин – одні клітини здатні перероджуватися на інші)
- Підцарство Багатоклітинні: ... **Безхребетні**
- Тип Хордові. А цей тип є для вас невідомим. Сьогодні ми і почнемо вивчати цей тип – останній для вивчення в системі живої природи; найбільш високоорганізований в порівнянні з вивченими типами.

Слайд 3:

А з яких, організмів ми почнемо вивчати тип Хордові, про це ми зараз дізнаємося. Зверніть увагу на цю скриньку і спробуйте за моїми підказками відгадати що в ній?

- ці тварини виведені уперше в Китаї і надійно приховувалися за стінам замків китайських імператорів;
- у гарних умовах утримання вони можуть жити до 50 років;
- казковий персонаж, який виконує різні бажання.

золота рибка

Як ви вважаєте, про що буде йти мова на нашому уроці? Так, про риб

підтипу Безчерепні. Це примітивні морські хордові тварини, які утворюють єдиний клас **Головохордові**. Ланцетник європейський – трапляється в Чорному морі. Він має всі необхідні ознаки хордових, крім наявності черепа. Хорда у нього не перетворюється на скелет, а зберігається протягом життя. Має ознаки як хордових організмів, так і уявляє собі – кільчастих червів: сегментована будова м'язів, видільна система у вигляді трубочок.

Хордові тварини нараховують понад 41 000 видів – це всього 3% від загальної кількості тварин планети. Вони живуть в усіх середовищах життя.

Слайд 7:

Основні ознаки хребетних тварин:

- двобічносиметричні організми;
- тришарові організми – на зародковому етапі, організми мають три зародкові шари, з яких потім утворюються всі тканини та органи;
- наявність **хорди** – внутрішнього осевого скелету (у більшості тварин вона в дорослому віці замінюється на хребет (хрящовий або кістковий) і лише у небагатьох форм залишається протягом життя (осетрові риби);
- хребет складається з окремих сегментів – **хребців**; мають скелет голови – **черепа**;
- наявність **нервова трубка** → ЦНС (головний та спинний мозок), що розміщена в зародковому етапі над хордою на спинному боці тіла;
- під хордою знаходиться **травна трубка**, яка починається ротовим отвором і закінчується анальним → диференційований кишечник ;
- ! клоака – розширена частина заднього відділу кишечника, яка об'єднує три системи органів: травну, видільну та статеву – відкриваються протоки видільної та статевої систем)
- наявність зябрових щілин у глотці (зародковий етап розвитку) → зябра, легені;

Висновок:

- для всіх хребетних тварин характерні наступні системи органів: опорно-рухова, травна, видільна, дихальна, кровоносна, імунна, статеві, органи чуття;
- всі вони об'єднуючись, формують цілісний організм, що працює узгоджено завдяки нервовій та гуморальній регуляції.

2. Риби: зовнішня будова, спосіб життя

Слайд 8:

Пояснення вчителя:

Спираючись на власні знання та досвід, давайте разом з вами спробуємо розібратися в другому пункті нашого уроку: зовнішня будова, спосіб життя риб ... на прикладі окуня річкового.

Бесіда:

1. Чому Риби належать до Хребетних або Черепних? (мають хребет і череп)
2. Де живуть риби? (у водному середовищі)
3. Яка форма тіла? Чому? (обтічна, у хрящових торпедоподібна)
4. З яких відділів складається тіло риб? (голова, тулуб, хвіст)

5. Чим покрите тіло риб? (*лускою*)
6. Яке значення луски? (*захист від механічних ушкоджень*)
7. Шкіра має залози, що виділяють слиз. Як ви гадаєте, яка функція слизу? Пригадайте в яких ще вивчених організмів шкірні покриви виділяють слиз і значення його (*дощовий черв'як, черевоногі молюски*) ... (*зменшує тертя, захищає від проникнення хвороботворних організмів*)
8. Розглянемо забарвлення окуня. Спинний бік темний, черевний – світлий. Чому? (*темний спинний бік – непомітно на фоні води, світлий – зливається з водою, якщо дивитися знизу → маскування*).
9. Що розміщено на голові риб? (*пара ніздрів, ротовий отвір, обмежений щелепами, пара очей, зяброві кришки, які прикривають органи дихання - ...*)
10. Риби дихають... (*зябрами*)
11. Як рухаються риби у воді? (*за допомогою плавців*)
12. Які виділяють плавці? (*парні (грудні, черевні) й непарні (спинні, анальний, хвостовий)*)
13. Яку функцію виконують кожен з видів плавців? (*хвостовий – головний орган руху → функція руля, грудні та черевні – підтримують стан рівноваги, анальний та спинні – розсікають воду, надають стійкості рибі у воді*)
14. Які органи чуття характерні для риб? (*органи зору – очі; органи нюху – нюхові ямки, до яких ведуть ніздрі, бічна лінія – особливий орган чуття, що сприймає найменші коливання води; органи слуху – внутрішнє вухо*)
15. Чому взимку, коли водойми вкриваються кригою, потрібно робити ополонки? (*льодостав перешкоджає надходженню кисню з повітря до води, риба може задихнутися*)
16. Що таке нерест? (*нерест – процес відкладання самками риб ікри з подальшим заплідненням її сім'яною рідиною самців*)
17. Підб'ємо підсумок, які пристосування мають риби до існування у водному середовищі? (*форма тіла, зябрами, плавці, луска, слиз*)

IV. Узагальнення і систематизація знань

Слайд 9:

Робота в парах

Самостійна робота учнів з підручником

Завдання: використовуючи отримані знання, матеріал підручника §16 (с.67-68), заповнити опорні схеми до матеріалу уроку.

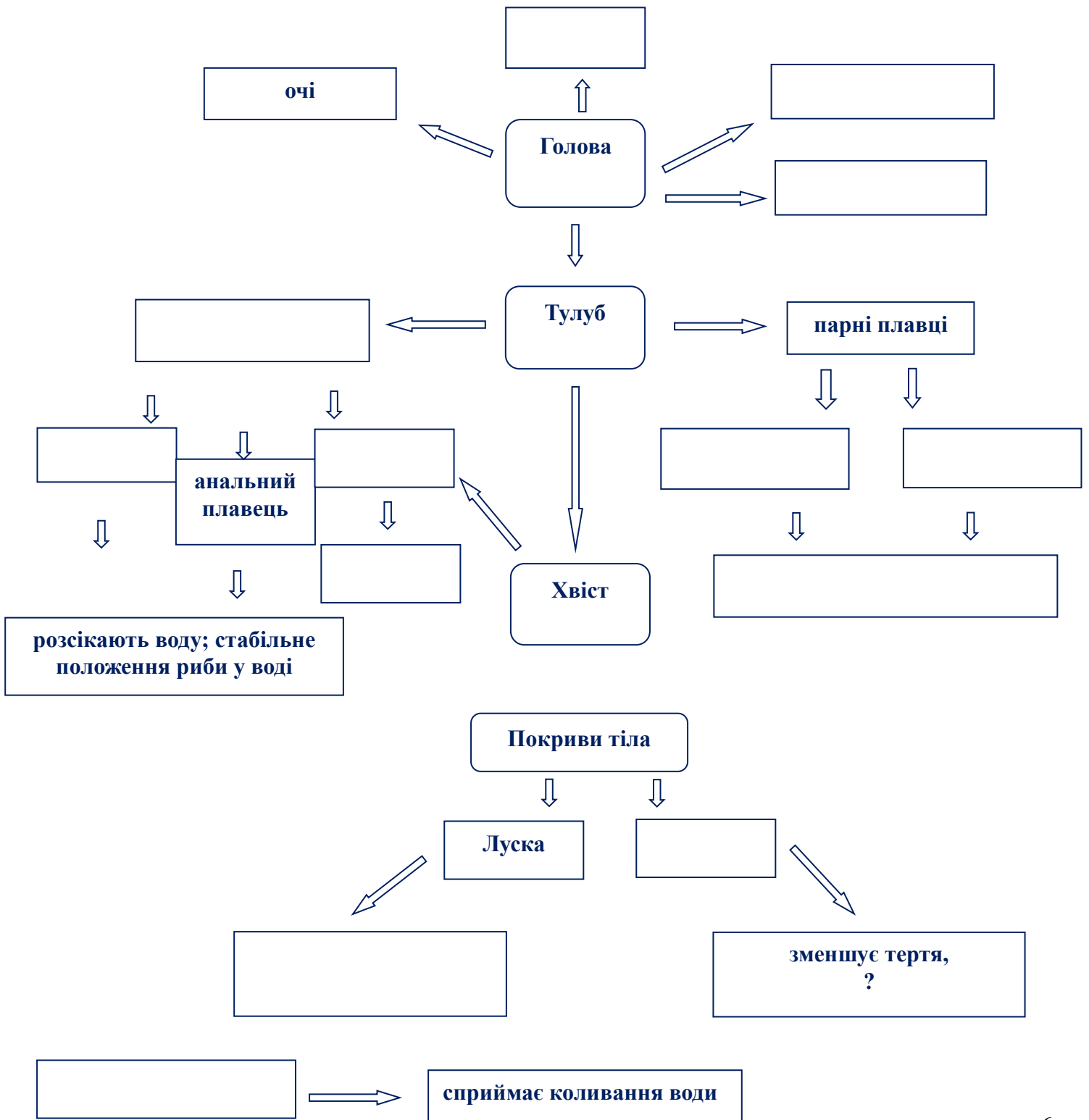
Слайд 10:

Перевірка та коригування завдання.

Тип Хордові. Надклас Риби
(на прикладі окуня річкового)

Середовище існування _____

Зовнішня будова окуня звичайного

VI. Підсумок уроку

Слово вчителя:

«Мікрофон»

- ✓ Яка мета була нашого уроку?
- ✓ Що нового дізналися?
- ✓ Чого навчилися?
- ✓ Що сподобалось, що не сподобалось?
- ✓ Чи досягнули ми мети уроку?

Слайд 11:

Заповнення листа самоконтролю:

Чи досяг я мети уроку?

Так Ні

Я працював на уроці на _____%

заслуговую на оцінку _____.

Чи потрібна допомога під час виконання домашнього завдання?

Так Ні

Вчитель заслуховує листи учнів, вносить за необхідності корективи, виставляє оцінки.

Слайд 12:

VII. Домашнє завдання:

- опрацювати §16;
- відповісти на запитання до §16 (1-5, с. 68) – усно;
- підготувати міні-плакат (формат А-4) про будь-який вид риби;
- **Індивідуальне завдання:** спираючись на ресурси Інтернету спробуйте відповісти, яких риби можна побачити на деревах. Що дозволяє їм залишати воду?

Слайд 13:

Дякую за урок!!!